

مبانی فرهنگ عامه (۱)؛

فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟

سایمون جی. برونر^۱

ترجمه: مریم نورنمایی^۲

یادداشت سردبیر

این مقاله بخش اول ترجمه کتابی است با عنوان «مبانی فرهنگ عامه»^۳ اثر سایمون جی. برونر که انتشارات روتلج^۴ در سال ۲۰۱۷ اقدام به چاپ و انتشار آن کرده است. نویسنده این اثر، استاد ممتاز مطالعات فرهنگی و فرهنگ عامه در دانشگاه پنسیلوانیای شهر هریسبرگ در ایالات متحده امریکاست.^۵ وی پیش از این، در دانشگاه‌های هاروارد، لیدن، اوساکا و کالیفرنیا^۶ تدریس می‌کرده و ویراستار «اطلس زندگی عامیانه امریکایی»^۷ انتشارات روتلج، مجموعه کتاب‌های «جهان‌های مادی» انتشارات دانشگاه کنتاکی،^۸ و ویراستار مشترک مجموعه کتاب‌های «مطالعات فرهنگی یهودیان»، انتشارات دانشگاه لیتمن^۹ بوده است. در حال حاضر نیز ریاست اعضای انجمن فرهنگ عامه امریکا را برعهده دارد.^{۱۰}

1. Simon J. Bronner

۲. دکترای زبان‌شناسی همگانی دانشگاه الزهرا (س). رایانامه: ma.nameae@yahoo.com

3. Folklore: The Basics

4. Routledge

5. Pennsylvania State University, Harrisburg, USA

6. Harvard University, Leiden University, Osaka University, and the University of Californi

7. Encyclopedia of American Folklife

8. Material Worlds

9. University Press of Kentucky

10. Jewish Cultural Studies

۱۹۶ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

نویسنده در اثر حاضر، به معرفی مبانی فرهنگ عامه می‌پردازد و آن را راهنمایی برای آشنایی با تفسیر و روال در فرهنگ عامه می‌داند. وی نمونه‌هایی از فرهنگ عامه را از سراسر جهان گردآوری کرده است و نقش آنها را در بیان نیازهای اساسی انسان، آرزوها و نگرانی‌های او می‌کاود؛ نیازهایی که نمی‌توان آنها را از راه‌های دیگر نشان داد. وی چهارچوب شفافی برای مطالعه فرهنگ عامه فراهم کرده است و روش‌های شناسایی، سندسازی، تفسیر و کاربرد اطلاعات اصلی را درباره فرهنگ عامه و ارتباط آن با زندگی جدید معرفی می‌کند. فرهنگ عامه از زمان برادران گریم تا داده‌های مجازی^۱ در این اثر بررسی شده است و موضوعات زیر را در بر می‌گیرد:

- فرهنگ عامه چیست؟
 - چگونه آن را مطالعه کنیم؟
 - چرا فرهنگ عامه اهمیت دارد؟
 - فرهنگ عامه چگونه به فرهنگ نخبگان مربوط می‌شود؟
 - آیا فرهنگ عامه همزمان با عصر دیجیتال تغییر می‌کند؟
- این مبانی به خوانندگان کمک می‌کند تا با سنت‌های فرهنگ عامه و نحوه تفسیر بیان فرهنگی آشنا شوند. خواندن این کتاب برای افرادی که نخستین بار است به مطالعه فرهنگ عامه می‌پردازند، ضرورت دارد.

یادداشت مترجم

ترجمه این اثر، به سفارش فصلنامه «فرهنگ مردم ایران»، وابسته به واحد فرهنگ مردم مرکز تحقیقات صدا و سیما صورت گرفته است. نویسنده پس از معرفی موضوع و روش ارائه مطالب در مقدمه، محتوای اثر را در ۴ فصل و ۱۷۴ صفحه ارائه کرده است؛ فصل اول به «فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ مسائل و روال‌ها» اختصاص دارد. در فصل دوم، به «فرهنگ عامه بر چه چیزی استناد می‌کند؟ شناسایی و

1. Littman

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۱۹۷ ❖

حاشیه‌نویسی» پرداخته شده و فصل سوم، به «فرهنگ عامه به چه چیزی اشاره می‌کند؟ تحلیل و تبیین» اختصاص یافته است. در فصل چهارم نیز نویسنده با عنوان «فرهنگ عامه به چه چیزهایی مربوط است؟ دلالت‌ها و کاربردها» ی آن را به خوانندگان معرفی کرده است. کتاب‌نامه و نمایه نیز در انتهای کتاب آمده است. از آنجا که ترجمه این کتاب در قالب مقالات متناوب به خوانندگان عزیز ارائه خواهد شد، ترتیب ارائه مطالب در این مقاله‌ها با ترتیب و فصل‌بندی اصلی کتاب، متفاوت است. بخش اول، با مقدمه کتاب آغاز می‌شود و به تعریف سنت و ارتباط آن با فرهنگ عامه و مرور روش‌های مختلف مطالعه فرهنگ عامه می‌پردازد. بخش دوم با تعریف ساده فرهنگ عامه از فصل یک آغاز می‌شود و تا نیمه‌های فصل دوم ادامه می‌باید. در این بخش، مراحل مختلف کار در قالب روشی علمی در مطالعه فرهنگ عامه مطرح شده‌اند. در بخش سوم، نمونه‌هایی از مطالعات میدانی و تحلیل‌های متنی در فرایندهای شناسایی و حاشیه‌نویسی به صورت موردی بیان شده‌اند و رویکردهای مختلف به انجام این مطالعات مطرح شده است. فرایندهای تحلیل و تبیین در مطالعه فرهنگ عامه، سنت در زمان و سنت در مکان، در بخش چهارم ترجمه گنجانده شده‌اند. بخش پنجم، با مسائل مربوط به محتوا و نویسندگی آغاز می‌گردد و در ادامه، مسائل مرتبط با هدف و کارکرد، تصویرسازی و تداعی و سپس، نمایش و ارتباط، و در نهایت، قدرت و تضاد مطرح می‌شوند. بخش ششم، در واقع همان فصل چهارم کتاب است که به دلالت‌ها و کاربردهای فرهنگ عامه پرداخته و چهار گرایش حرفه‌ای و اصلی را در این باره مطرح کرده است: ۱. عمومی‌سازی فرهنگ عامه؛ ۲. هدفمندسازی فرهنگ عامه؛ ۳. بهره‌برداری سیاسی از فرهنگ عامه؛ و ۴. بهره‌برداری حقوقی از فرهنگ عامه.

بر خود لازم می‌دانم از جناب آقای علی آنی‌زاده، سردبیر محترم فصلنامه «فرهنگ مردم ایران» که برای ترجمه این اثر به بنده اعتماد کردند، تشکر کنم. همچنین، از سرکار خانم دکتر فاطمه عظیمی فرد و مرحوم دکتر سلیمه زمانی (روحش شاد و یادش گرامی) که موجبات آشنایی بنده با این مجموعه را فراهم آوردند. از آنجا که مخاطبان

اصلی این فصلنامه، فرهیختگان و پژوهشگران عرصه علم و فرهنگ و هنر هستند و از طرفی، نویسندگان، افرادی را مخاطب عمده کار خود قرار داده است که آشنایی اندکی با موضوع فرهنگ عامه دارند، سعی شده است بازگردان اثر به شیوه‌ای ارائه شود که هم (ان‌شالله) مورد قبول صاحب‌نظران باشد و هم خوانندگان تازه‌کار را لابه‌لای جمله‌های پیچیده و پر جزئیات نویسنده گمراه نکند. ترجمه این کار از نوع محتوایی است، چرا که نویسنده به دلیل تسلط بر موضوع، به ارائه جزئیات بسیار در قالب جمله‌های طولانی و پیچیده پرداخته بود و ساختار جمله‌های او را نمی‌شد عیناً به فارسی بازگرداند و در عین حال شیوایی و روانی ترجمه را حفظ کرد. کوشیده‌ام با حفظ معنای جمله‌ها، ساختار آنها را تا حد امکان به فارسی روان بازگردانم چنان که به دفعات پیش آمده ترتیب جمله‌ها را به هم ریخته‌ام و به ناچار در برخی موارد، محتویات داخل کمانک () را در قالب جمله‌ای جداگانه آورده‌ام تا از نوشتن جمله‌های طولانی و پیچیده‌ای که رشته کلام را از دست خوانندگان خارج می‌سازد، اجتناب کنم. به منظور سهولت دسترسی به منابع این اثر، کتابنامه هر بخش در انتهای همان بخش آمده است اما در بخش ترجمه اعلام و نام‌های خاص، مترجم هنوز خود را نیازمند تجربه بیشتر و راهنمایی کارشناسان می‌داند. ارجاع‌دهی درون‌متنی نویسنده که در پایان نقل قول‌ها در متن اصلی، بدون نام نویسنده در انتهای مطلب و فقط با ذکر سال انتشار و شماره صفحه بود، در ترجمه به این شکل درآمده است: (نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه). اغلب اصطلاحاتی که در متن اصلی در گیومه قرار داشتند، چنانچه برای اولین بار در متن ذکر شده بودند، در پانویس هر صفحه تکرار شدند. به نظر می‌رسید که برخی دیگر از این اصطلاحات به ارجاع‌دهی در پانویس نیاز نداشتند؛ اما چون نویسنده در متن اصلی آنها را در گیومه قرار داده بود، مترجم نیز همه را در ترجمه، در گیومه قرار داد اما در پانویس ذکر نکرد، مانند واژه «ترفند» در صفحه ۳۴ متن اصلی. از آنجا که متن کامل این اثر هنوز در دست ترجمه است، چنانچه به ذکر نکته‌ای در هر بخش نیاز باشد، مترجم در پیشگفتار همان بخش، نکته‌های مربوط را ذکر خواهد کرد.

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۱۹۹ ❖

امیدوارم در خلال انتشار متناوب این مقاله‌ها، خوانندگان، کارشناسان و صاحب‌نظران محترم این بنده سرپا تقصیر را از راهنمایی‌ها و اندرزهای حکیمانه خود بهره‌مند گردانند. مریم نورنمایی

مقدمه

این کتاب درباره دانش سنتی و شیوه‌هایی است که افراد «فرهنگ عامه»^۱ را مطالعه و نامگذاری می‌کنند. ترکیب «folk» به معنای زندگی عادی یا زندگی جمعی و «lore» به معنای یادگیری، بیان شفاهی یا فرهنگی، واژه‌ای است که در قرن نوزدهم، گستره‌ای از مباحثی را در برمی‌گرفت که به صورت جداگانه در وقایع نگاری‌های تاریخی و ادبی، مانند سخنرانی، قصه، ترانه، رقص و انواع آیین‌ها به آن پرداخته بودند. رشته اتصال این وقایع ایده اندیشه سنت،^۲ فرایند فراگیری و انتقال آن بود. در واقع، «folk» را می‌شد به عنوان صفتی به معنای «سنتی» برای توصیف فرهنگ شفاهی تعبیر کرد. در قالب بخشی از فرهنگ بومی، طبق کاربرد زبانی آن، فرهنگ عامه (folklore) تصویری از انتقال بین نسل‌ها و فرهنگ بومی شده را مجسم کرد. برخلاف مشاهیر ادبی و آثار هنری که به پدیدآورندگان آنها نسبت داده می‌شوند، اغلب تولیدات فرهنگ عامه، نمایانگر موجودیتی چندگانه و متغیر در امتداد زمان و مکان‌اند. پس از انقلاب صنعتی،^۳ بسیاری از منتقدان اجتماعی تجربه پاسخگویی به مسائل روان شناختی و فرهنگی را نداشتند. اما فرهنگ عامه از توان پاسخگویی به این قبیل مسائل برخوردار بود. مسائلی که در میان نخبگان و بسیاری از ادیبان، علاوه بر جنبه‌های هنری، حتی از اهمیت سیاسی برخوردار بودند. نامگذاری اصطلاحات سنتی زیر عنوان فرهنگ عامه، تاریخچه‌ای طولانی دارد و مفهوم آن در رویارویی با نظام‌های صنعتی، ملی‌گرایی، سیاست استعماری، سوار فرهنگی و نوگرایی دستخوش تحولاتی شده است.

-
1. folklore
 2. tradition
 3. the Industrial Revolution

در نسخه‌های خطی/دست نوشته‌های آنگلو ساکسون‌های قرون وسطا،^۱ واژه مرکب «folclār» (در لغت به معنای دانش یا یادگیری مشترک) بر سنت شفاهی یا خردمندی عامیانه دلالت دارد و در تقابل با «bōclār» به معنای «علم کتبی» یا «مکتب دانشگاهی» قرار می‌گیرد. در قرن شانزدهم، نویسندگان اروپایی آداب و رسوم غیربومی و مغایرت فرهنگی را در پی مواجهه با بومیان سرزمین‌های جدید و جوامع آسیایی در مسیر داد و ستد با مشرق زمین، ضمن ارزیابی این آداب و رسوم گزارش کردند. در قرن‌های هفدهم و هجدهم، «بیان شفاهی سنتی»^۲ که با ترانه‌ها، اشعار و داستان‌های بومی (مانند داستان‌های مشهور و رؤیایی سیندرلا،^۳ زیبای خفته^۴ و شنل قرمزی^۵ که در سال ۱۶۳۶ از سوی جیامباتیستا باسیل^۶ و در سال ۱۶۹۷ از سوی چارلز پرو^۷ در فرانسه به چاپ رسیدند) شناخته شد، برای فیلسوفان ملی‌گرای رمانتیک اروپایی از جمله یوهان گاتفریت،^۸ نویسنده آلمانی، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد. وی در نظریه «روح ملت»^۹ (در زبان آلمانی به معنای روح مردم) ادعا کرد که هویت ملی، هماهنگی با طبیعت و موجودیت روحانی زاینده ریشه‌داری و نبوغ هنری فرهنگ عامه دهقانان است (Bronner 1986a, 4-7; Sandford et al. 1841, 703; Stocking 1996; Wilson 1973).

برادران گریم، ژاکوب و ویلهلم،^{۱۰} در اوایل قرن نوزدهم، با الهام گرفتن از فلسفه هردر،^{۱۱} کتاب‌هایی را درباره داستان‌های عامیانه آلمانی از طریق تدوین مجموعه‌ای از

-
1. Medieval Anglo-Saxon
 2. traditionary lore
 3. Cinderella
 4. Sleeping Beauty
 5. Little Red Riding Hood
 6. Giambattista Basile
 7. Charles Perrault
 8. Johann Gottfried Herder
 9. Volksgeist
 10. Jacob and Wilhelm Grimm
 11. Herder's philosophy

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۰۱ ❖

مطالب هنری عرضه کردند. این مطالب، باورها اشعار منظوم، افسانه‌ها و داستان‌های خیال‌انگیز روایت شده از زبان مردم عادی^۱ (دهقانان و پیشه‌ورانی که هسته ملیت آلمانی را در منطقه هسن - کاسل^۲ تشکیل می‌دهند) در برمی‌گیرد (Kamenetsky 1992, 80-55). گزیده‌های قبلی ادبیات محلی اروپایی شامل «گنجینه شعر انگلیسی باستان»^۳ در ۱۷۶۵ متعلق به اسقف توماس پرسی،^۴ ترانه‌های آلمانی باستان در مجموعه‌ای به نام «پسر بچه و شیپور جادویی»^۵ متعلق به آخیم ون آرنیم و کلمنتس برنتانو^۶ (بین سال‌های ۱۸۰۵-۱۸۰۸) نیز اشعار منظوم عامیانه‌ای داشتند که از سوی برادران گریم تصحیح شدند. این ویراستاران ادعا کردند که داستان‌ها و ترانه‌ها را در کمال دقت و وفاداری ارائه داده‌اند همان‌گونه که مردم آنها را بازگو کرده یا سروده‌اند. آنان نخستین کسانی نبودند که به داستان‌های خیالی آلمانی^۷ استناد می‌کردند؛ اما ابتکارشان در این بود که یادداشت‌هایی را برای پیوند داستان‌ها با باورهای عمومی، اسطوره‌ها، ضرب‌المثل‌ها، بازی‌ها، افسانه‌ها و فهرستی از داستان‌های مشابه بین‌المللی، با هدف نشان دادن بنیان‌های مشترک، گسترش و انتشار مطالب در این اثر گنجانده بودند. (occhiara 1981, 187-200; Kamenetsky 1992)

باوجود اینکه شیوه ارائه داستان‌های عامیانه برادران گریم توجه جامعه ادبی و سیاسی را به خود جلب کرد، چاپ شرح و تفسیر مطالعات فرهنگ عامیانه تطبیقی آنها در مجلد جداگانه‌ای در ۱۸۲۲، جامعه دانشگاهی را به مطالعه جهانی فرهنگ عامه و ارزیابی مرزهای بومی / منطقه‌ای در امتداد خطوط فرهنگی آنها، فراخوانده و بحث

1. Das Volk
2. Hesse-Kassel
3. Reliques of Ancient English Poetry
4. Bishop Thomas Percy
5. Des Knaben Wunderhorn: Alte Deutsche Lieder ("The Boy's Magic Horn: Old German Songs, of 1805-1808)
6. Achim von Arnim and Clemens Brentano
7. German Märchen

۲۰۲ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

خاستگاه داستان‌های شگفت‌انگیز را با نظریه‌پردازی درباره منشأ هند و اروپایی در عصر اشعار افسانه‌ای برای داستان‌های منطبق بر حرکت زبان به سوی اروپای مرکزی، مطرح کرد. برادران گریم بسیار بیشتر از سایر نویسندگان، به اعتبار منابع گنجینه‌های سنتی خود مباحث می‌ورزیدند و خوانندگان را به انجام کارهای میدانی به منظور دستیابی به اعتبار کافی از طریق جمع‌آوری «صدای مردم» ترغیب می‌کردند. آنان در نخستین ویرایش (قصه‌های خانوادگی و داستان‌های کودکانه،^۱ ۱۸۱۲)، چنین اعلام کردند که:

«[ما] تلاش کردیم این داستان‌ها را تا حد امکان به شکل خالص و ناب جمع‌آوری کنیم... هیچ جزئیاتی با هدف آراستگی یا تغییر به آنها افزوده نشد زیرا تمایل نداشتیم داستان‌ها را از طریق افزودن تشابه و قیاس غنی‌تر سازیم؛ در این صورت قصه‌های عامیانه خلق نمی‌شدند.»

در ویرایش دوم (۱۸۱۹)، برادران گریم به هنرمندی عامه توجه کردند. آنان تصویری را با عنوان بانوی قصه‌گوی داستان‌های خیال‌انگیز در این نسخه قرار دادند که به برادر خود، لودویگ امیل گریم،^۲ به عنوان منبع بسیاری از قصه‌ها ارجاع می‌داد (تصویر ۱). نام مستعار این بانوی قصه‌گو دوروتی وی مان^۳ (۱۸۱۵-۱۷۵۵) بود. وی با نام اصلی کاترینا دوروتی پیرسون^۴ در یک خانواده فرانسوی با پیشینه مذهبی اوگنو در منطقه رنگرشوسن^۵ در نزدیکی کاسل، در بخش شمالی هسن آلمان متولد شد. در آن هنگام که برادران گریم با او ملاقات کردند، وی همسر خیاطی روستایی و فقیر در نایدرتس ورن^۶ بود. سی داستان از بیان شفاهی او یک سال قبل از مرگش در این نسخه

1. Nursery and Household Tales, 1812

2. Ludwig Emil Grimm

3. Dorothea Viehmann

4. Katharina Dorothea Pierson

5. Rengershausen

6. Niedierzwehren

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۰۳ ❖

نقل شده بود. تصویر وی، عکس رعیت آلمانی قصه‌گویی را نشان می‌داد که به صورت تصویری معتبر از فردی عامی ثبت شد (Ward 1988, 91-92). بعدها منتقدان به ارتباط داستان‌های خیال‌انگیز با روستاییان فقیر خرده گرفتند؛ اما به سختی می‌شد این ارتباط را در تصورات عموم مردم متزلزل کرد. (Déggh 1988; Hearne 1988; Kamenetsky 1992, 50-113; RÖlleke 1988; Ward 1988)

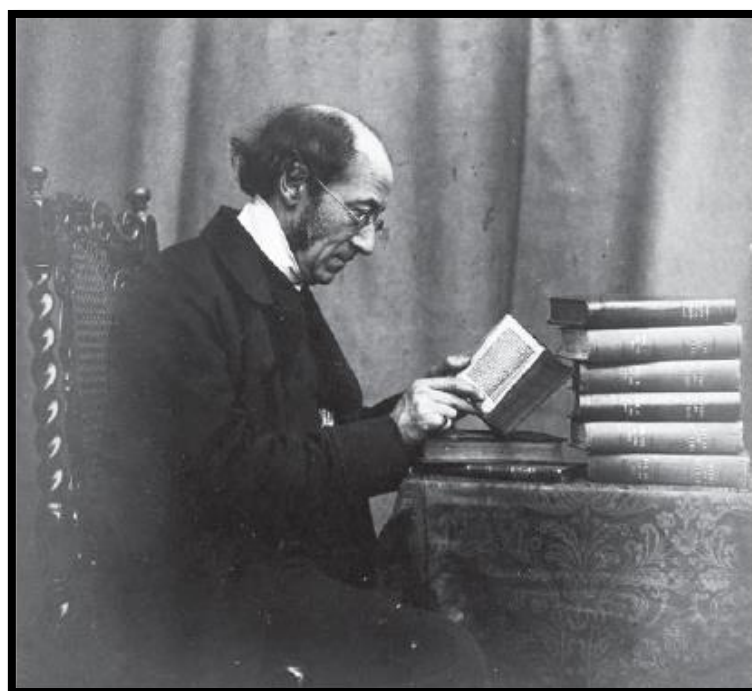
تصویر ۱. عکس روی جلد کتاب «داستان‌های خیال‌انگیز»، ج ۲، اثر برادران گریم،

ژاکوب و ویلهلم، ۱۸۳۷؛ منبع: کتابخانه ملی برلین

تحت تأثیر کاری که برادران گریم برای فرهنگ مردم آلمان انجام دادند، مصحح بریتانیایی، ویلیام جان تامز^۱ (تصویر ۲) در ۱۸۴۶، در نامه‌ای به مجله ادبی ممتاز

1. William John Thoms

آتناوم^۱ بر این مسئله تأکید کرد که استفاده از اصطلاح «ادبیات و آثار هنری محبوب عهد عتیق»^۲ در زبان انگلیسی (یا اصطلاح آلمانی مطالعات فرهنگی) برای توصیف انواع سنت‌هایی که برادران تامز (Emrich 1946; see also Thoms 1965; Tokofsky 1996) گردآوری کرده‌اند، بر اصطلاح فراگیر «فرهنگ عامه» ارجحیت دارد.

تصویر ۲. ویلیام جان تامز (۱۸۰۳-۱۸۸۵) با جلد‌های صحافی شده نشریه «پژوهش‌ها و یادداشت‌ها»؛ منبع: شماره ۱۴۹۵۰-i، کتابخانه ولکام، لندن

مقوله تحلیلی «فرهنگ عامه» اصطلاحات گوناگون با کاربردهای جداگانه را با یکدیگر یکپارچه ساخت و سپس، توجه همه را به سوی این رشته به هم پیوسته از

-
1. Athenaeum
 2. popular antiquities and literature

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۰۵ ❖

سنت‌های گویا در مرکز پرسش و پژوهش جلب کرد. از نظر تامز، اهمیت چنین دانشی که به صورت دهان به دهان، به واسطهٔ مشارکت گروهی یا نمایش فرا گرفته می‌شود در تقابل با دانش علمی کتابی، این است که اغلب به شناسایی فرهنگ در امتداد خطوط قومی، ملی، منطقه‌ای و بومی می‌انجامد. به دلیل تداوم سنت‌هایی که در طول زمان از لحاظ معنایی در تقابل با ظهور نوگرایی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شد، این دانش مورد توجه قرار گرفت. تامز و سایرین از ایجاد شکاف در زندگی گذشتهٔ روستایی نگران بودند. از دلایل ایجاد این شکاف، افزایش ناگهانی صنعت‌گرایی و از دست رفتن جایگاه معنویت و هنرمندی با رواج علمی‌گرایی (به خصوص باتوجه به تأثیر مکتب تکامل‌گرایی) بود، توسعهٔ سلطه‌طلبی بر فرهنگ‌های گوناگون در قرن نوزدهم، فرهنگ عامه را در قالب مفهومی شبیه به موضوع مطرح شده در جوامع سنت‌گرا و اصطلاحات تخیلی مطرح می‌کرد که به نظر می‌رسید بر موج نوگرایی که بر صنعتی‌سازی در کشورهای اروپایی بی‌تأثیر بود، تأکید داشت.

در پاسخ به فراخوان تامز در سال ۱۸۴۶، مجلهٔ آتناوم «گروه دانشگاهی فرهنگ عامه»^۱ را پایه‌ریزی کرد و طی سال‌های دههٔ ۱۸۵۰، کتاب‌هایی با عنوان «فرهنگ عامه» به چاپ رسیدند. تا سال ۱۸۷۶، تامز و سایر نویسندگان برای استناد به دانشجویان رشتهٔ فرهنگ عامه، آنان را کارشناسان فرهنگ عامه^۲ خطاب می‌کردند. در سال ۱۸۷۸، تامز یکی از چند چهرهٔ سرشناس در میان اندیشمندان چون اندرو لانگ، مکس مولر و جورج لارنس گومه^۳ بود که انجمن فرهنگ عامه را در لندن بنیانگذاری کردند. در سال ۱۸۸۶، پل سیللو،^۴ نویسندهٔ برجستهٔ فرانسوی، اصطلاح «فرهنگ عامه» را بر اصطلاح فرانسوی «سنت‌ها یا آداب مردم عادی»^۵ ترجیح داد (Sébillot 1886). در سال ۱۸۸۸،

-
1. department of folklore
 2. Folk-Lorists
 3. Andrew Lang, Max Müller & George Laurence Gomme
 4. Paul Sébillot
 5. Les traditions populaires

۲۰۶ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

انجمن فرهنگ عامه آمریکا همانند انجمن بریتانیایی آن تأسیس شد و سه سال بعد، گروهی بین‌المللی از کارشناسان فرهنگ عامه در لندن برای دومین همایش بین‌المللی گردهم آمدند و به این ترتیب، اصطلاحی که شاخه گسترده‌ای از دانش سنتی و شیوه‌های آن را در بر می‌گرفت، در واژه فرهنگ عامه نهادینه شد (Jacobs & Nutt 1892). نویسندگان و استادان آلمانی پیرو آرای برادران گریم از اصطلاحاتی چون دانش یا یادگیری مردمی^۱ و شعرشناسی محلی^۲ به عنوان اصطلاحات کلیدی برای تعبیر سنتی استفاده می‌کردند و با وجود شکل‌گیری شبکه علمی جهانی، هیئت ملی‌گرایان زبان‌شناس بر استفاده از اصطلاح فرهنگ عامه در حیطه مطالعات قومی - منطقه‌ای پا می‌فشرده. در قلمرو زبان انگلیسی تامز، برای مثال، در اسکاتلند، ایرلند و ولز^۳ موزه‌های علمی معتبری از میراث‌های مجموعه فرهنگ عامه با تأکید بر ملی‌گرایی فرهنگی ایجاد شد. (Briody 2007; Fenton 2000-2013; Owen 1991)

در گفتمان این دوره سازنده، «فرهنگ عامه» گاه با اصطلاحاتی مانند «زندگی عامه»^۴ و «فرهنگ عامه»^۵ رقابت می‌کرد. این اصطلاحات بر زندگی روزمره دهقانان و جوامع همگن تأکید می‌ورزید و آداب و رسوم، صنایع دستی، معماری و هنر آنها را در بر می‌گرفت. فرهنگ عامه در کاربرد لغوی آن، بیشتر بر زبان، داستان‌ها و ترانه‌های مردم عادی در جوامع ناهمگن دلالت می‌کند. نویسندگان سوئدی^۶ در اوایل سال ۱۸۱۷ اصطلاح folklife را با هدف استناد به مطالعه متمرکز منطقه‌ای زندگی مادی و اجتماعی ارائه کردند و نویسندگان آلمانی و هلندی پس از سال ۱۷۷۶، اصطلاح volksleben را به کار می‌بردند. همه این اصطلاحات در زبان انگلیسی به صورت «زندگی عامه» ترجمه

-
1. Volkskunde
 2. Volkspoesie
 3. Scotland, Ireland & Wales
 4. folklife
 5. folk culture
 6. Swedish

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۰۷ ❖

می‌شد (Vermeulen 2006, 131–33). استاد سوئدی، شیگرد اریکسون^۱ (۱۸۸۸–۱۹۶۸) مطالعه زندگی عامه را مطالعه «قوم‌شناسی منطقه‌ای»^۲ معرفی کرد که توصیفاتی کل‌گرا از کارهای میدانی معاصر بر روی فرهنگ‌های قومی - منطقه‌ای در جوامع پیچیده ارائه می‌داد. وی در دانشگاه استکهلم^۳ صاحب کرسی علمی زندگی عامیانه (۱۹۳۴–۱۹۵۴) بود. این عنوان در ابتدا در سال ۱۹۱۸ به منظور مطالعه «شرایط زندگی و شیوه‌های ارائه آداب و سنت‌های آنها و توسعه مادی و معنوی آنان» تثبیت شد (Erixon 1943, 228; Jacobsen 2001, 7). در بریتانیا، چند مجله جداگانه با عنوان‌های فرهنگ عامه و زندگی عامیانه منتشر شد. مجله فرهنگ عامه^۴ را انجمن فرهنگ عامه عرضه می‌کرد و مجله زندگی عامه^۵ از سوی انجمن مطالعات فرهنگ عامه، مبتنی بر مفهوم‌سازی اریکسون و با عنوان فرعی مجله مطالعات قوم‌شناختی^۶ منتشر می‌شد.

همچنین جنبش موزه مردم که سردمدار آن آرتور هزلیوس^۷ (۱۸۳۳–۱۹۰۱) بود، در پی بهره‌برداری مؤثر از زندگی عامه شکل گرفت. این جنبش به تأسیس موزه اسکاندیناویایی^۸ در سال ۱۸۸۰ (که ابتدا در ۱۸۷۳ در مجموعه قوم‌شناختی اسکاندیناوی^۹ تأسیس شد) و موزه مردم سر باز اسکانس (اسکونس)^{۱۰} در سال ۱۸۹۱ در استکهلم (تصویر ۳) انجامید. بعدها، در اروپا و ایالات متحده، اصطلاح اسکانس به واژه‌ای عام به معنای فضایی شامل ساختمان‌های سنتی، که به جای نمایشگاه در یک منطقه قرار می‌گیرند، تبدیل شد. درون ساختمان‌ها و بیرون آنها در میدان‌های کاری، راهنماهای

-
1. Sigurd Erixon
 2. regional ethnology
 3. the University of Stockholm
 4. Folklore
 5. Folk Life
 6. Journal of Ethnological Studies
 7. Artur Hazelius
 8. Nordiska museet
 9. Skandinavisk-etnografiska samlingen
 10. Skansen, the Sconce

موزه، زندگی، صنایع دستی، هنر و آداب و رسوم روزمره فرهنگ‌های عامه قومی - منطقه‌ای را شرح می‌دادند. علاوه بر علاقه به نمایش ساختمان‌ها، بسیاری از موزه‌ها پژوهش‌های میدانی را برای تفسیر فرهنگ مردم درون منظره‌ای سنتی ترتیب می‌دادند. یکی از مؤسساتی که پیوند نزدیک با موزه اسکاندیناویایی داشت، مؤسسه مطالعات زندگی عامیانه^۱ بود که در خدمت آموزش و پژوهش درخصوص مسائل قوم‌شناختی جامعه و منطقه فعالیت می‌کرد.

تصویر ۳. جشنواره بهاره در موزه مردمی اسکانس، استکهلم، سوئد ۱۸۹۳؛ منبع: کتابخانه و بایگانی موزه اسکاندیناویایی

دغدغه اروپاییان برای درک پیامدهای فرهنگی اجتماعی تغییر در مواجهه با نوگرایی به دیگر نقاط جهان سرایت کرد. در ژاپن،^۲ یاناگیتا کونیو،^۳ که تحت تأثیر کاشناسان فرهنگ عامه انگلیسی قرار گرفته بود، گسترش «مطالعات فرهنگ عامه»^۴ را در اوایل

1. Institute för folklivsforskning
2. Japan
3. Yanagita Kunio
4. minzokugaku

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۰۹ ❖

قرن بیستم موجب شد (در زبان ژاپنی، [gaku] به معنای مطالعه و [min] به معنی مردم است؛ به لحاظ مفهومی، فرهنگ عامه به فرهنگی اطلاق می‌شود که به نوشتن متکی نیست) (Christy, A. 2012, 7; see also Morse 1990). با ظهور جمهوری خلق چین^۱ در اوایل قرن بیستم، جنبش مطالعات فرهنگ عامه به رهبری ژونگ اینگون^۲ (۱۹۰۳-۲۰۰۲) توسعه یافت. تمرکز این جنبش، بر مطالعه ترانه‌های عامیانه بود و سپس، به مطالعه آداب و رسوم و روایت‌ها پرداخت تا احساس مردمی بودن چین را بعد از سقوط سلسله کینگ مانچو^۳ (۱۹۱۱-۱۶۴۴) و اثرات استعمارگری از نو بسازد. کارشناسان چینی که در زمینه فرهنگ عامه در ژاپن و اروپا تحصیل کرده بودند، در زبان چینی اصطلاح کل‌نگرانه minus ([min]) به معنای مردم و [su] یعنی سنت) را به کار بردند. این کارشناسان در کنار تاریخ‌دانانی چون گو ژینگانگ^۴ و ژونگ اینگون^۵ انجمن فرهنگ عامه را در دانشگاه ژونگ شان (سون یات سن)^۵ در سال ۱۹۲۷ تأسیس کردند. این انجمن فعالیت‌های انتشاراتی خود را در ۱۹۲۸ با عنوان فرهنگ عامه (*Minsu zhoukan*)، آغاز کرد و به ترجمه مقالات کارشناسان فرهنگ عامه انگلیسی پرداخت. در این دو سرزمین، کارهای میدانی در میان روستاییانی که صاحبان سنت‌های اصیل و ریشه‌های شعری ملت به شمار می‌رفتند، رواج بیشتری می‌یافت. این امر در انتشار نشریه مطالعات فرهنگ عامه در دانشگاه کاتولیک پکن^۶ در ۱۹۴۲ (در عنوان دیگر این نشریه، مطالعات فرهنگ عامه آسیایی^۷ در ۱۹۶۳ در زمان انتقال آن به دانشگاه نانزن ژاپن^۸) به خوبی مشهود است.

1. the Republic of China
2. Zhong Jingwen
3. Manchu Qing Dynasty
4. Gu Jiegang
5. Zhongshan (Sun Yat-Sen) University
6. the Catholic University of Peking
7. Asian Folklore Studies
8. Nanzan

این وضعیت در جنوب آسیا، به خصوص در هند،^۱ مستعمره انگلیس، به دلیل دانش مذهبی و روایی دینه‌های باستانی، مورد استقبال قرار گرفت. نویسندگان، مباحثان و مبلغان اروپایی در کار جمع‌آوری و انتشار فرهنگ عامه مردمان تحت سلطه بودند (Kirkland 1973; Upadhyaya 1954). از میان متون باستانی مورد توجه کارشناسان فرهنگ عامه، به عنوان منبعی برای داستان‌های عامیانه کلاسیک اروپایی مانند افسانه‌های ایزوپ^۲ و اسطوره‌های مدیترانه‌ای نسخه اصلی سانسکریت،^۳ متن جاتا کامالا^۴ بود که به احتمال زیاد به قرن چهارم پیش از میلاد می‌رسید. با آغاز جنبش پسااستعماری کارشناسان فرهنگ عامه بومی هند، دی. ان. مجومدار^۵ «انجمن قوم‌شناختی و فرهنگ عامه»^۶ را در دانشگاه لاکنو^۷ در ۱۹۴۵ تأسیس کرد و به این ترتیب، قوم‌نگاری‌های برجسته‌ای از زندگی روستایی بومیان آن منطقه به منظور پژوهش، تحلیل و بحث عمومی سنت‌های پیشاستعماری آغاز شد (Upadhyaya 1954). افزون بر بازآزمایی متون سانسکریت باستان، کارشناسان فرهنگ عامه از کارهای میدانی برای گردآوری ترانه‌ها، پندها و روایت‌های عامیانه گروه‌های قومی - زبانی متعدد و بی‌نهایت متنوع، برای پژوهش اسنادی حمایت می‌کردند (Kirkland 1973). در واکنش به گردشگری فرهنگی، جنبش صیانت از میراث جهانی و اقدامات صورت گرفته برای تداوم میراث‌های زبانی - قومی، پیشرفت بعدی بازگشایی دانشگاه فرهنگ عامه دولتی کارناتاکا^۸ در ۲۰۱۱ م. بود که ادعا می‌شد نخستین کالج جهان است که فقط به مطالعه و پژوهش درباره فرهنگ عامه اختصاص دارد. منطقه تحت سلطه استعمار دیگری که

-
1. India
 2. Aesop's fables
 3. Sanskrit
 4. Jatakamala
 5. D. N. Majumdar
 6. Ethnographic and Folk-Culture Society
 7. Lucknow University
 8. Karnataka

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ❖ ۲۱۱

مطالعات فرهنگ عامه در آنجا به منظور بازبانی و تحلیل سنت‌های پیش و پسا استعمارگری گسترش یافت، افریقا بود. مشخصه برجسته بسیاری از برنامه‌های علمی فرهنگ عامیانه‌ای در آفریقا، توجه به تاریخ و ادبیات شفاهی و پوشش دادن مجموعه‌های گسترده‌ای از گروه‌های بومی - زبانی بوده است.

در کشورهای اسکاندیناویایی، فنلاند به پایگاه مطالعات فرهنگ عامه بدل شد. فنلاند این جایگاه را تا حد زیادی مدیون نفوذ ملی‌گرایان کالوالا^۲ بود. الیاس لونرات^۳ در سال ۱۸۳۵ این نهضت را پایه‌گذاری کرد. مجموعه‌داران فنلاندی مانند هم‌تایان آلمانی خود، مشتاق گردآوری مستقیم سنت‌های روایی و زبانی از مردم عادی بودند. ضمن پذیرش سنت‌های شفاهی در قالب ادبیات، کارشناسان فنلاندی روشی تحلیلی به نام روش تاریخی - جغرافیایی را با هدف کشف سرچشمه‌های احتمالی پایه‌گذاری کردند و به انتشار جهانی داستان‌های عامیانه پرداختند (Krohn 1971; Richmond 1973). تأسیس نخستین کرسی فرهنگ عامه در دانشگاه هلسینکی^۴ در ۱۸۹۸ به مطالعه فرهنگ عامه، اعتباری علمی بخشید. اعتبار این کرسی به خارج از مرزهای فنلاند نیز رسید و صاحب این کرسی، کارل کرون^۵ در ۱۹۰۷ با همراهی اکسل اولریک^۶، کارشناس دانمارکی^۷ و یوهانز بلته^۸، کارشناس آلمانی، اتحادیه اعضای فرهنگ عامه را بنیانگذاری کرد. این اتحادیه پس از سال ۱۹۱۰ انتشار مجموعه‌هایی تأثیرگذار به نام مکاتبات اعضای [اتحادیه] فرهنگ عامه^۹ را آغاز و بعدها بر کاربرد جهانی اصطلاح «فرهنگ عامه» به عنوان مفهومی فراگیر برای مطالب سنتی تأکید کرد.

1. Africa
2. Kalevala
3. Elias Lönnrot
4. Helsinki
5. Kaarle Krohn
6. Danish
7. Axel Olrik
8. Johannes Bolte
9. Folklore Fellows Communications

روش‌های متمایزی نیز زیر پرچم فرهنگ عامه در امپراتوری شوروی^۱ ابداع شد. اما این روش به اندازه روش‌های اسکاندیناویایی با شیوه‌های غربی پیوند نزدیک نداشت. برادران گریم در قرن نوزدهم، الهام‌بخش نویسندگان روسی شدند و تاریخ‌نگاری‌های آنان به تدوین مجموعه تحسین‌برانگیز و عظیم داستان‌های عامیانه، به دست الکساندر آفانسیف^۲ بین سال‌های ۱۸۵۵ و ۱۸۶۷ به عنوان هم‌اوردی برای اثر برادران گریم، انجامید. نویسندگان روس به خاستگاه و شیوه انتشار این داستان‌ها توجهی نداشتند؛ برای آنان گفتمان کارشناسان فرهنگ عامه به منظور تحلیل ساختاری، به ویژه برای نشان دادن ساختارهای داستان‌های عامیانه، پیوند شخصیت‌های داستان‌ها با سبک و ترکیب‌بندی قصه‌گوها و کاربردهای اجتماعی - اندیشگانی فرهنگ عامه اهمیت جهانی یافت (Oinas 1973; 1975). واژه «فرهنگ عامه» به شکل ویژه‌ای از سوی یوری شوکولف^۳ روس، به صورت «فرهنگ عامه روسی»^۴ (۱۹۳۸) و در قالب درسنامه عمومی دانشگاه تعدیل شد. نویسنده در این کتاب قطور به فرهنگ عامه به مثابه مفهومی عام برای انواع ادبی گوناگون مانند افسون‌ها، مثل، چیستان، ترانه، قصه، شعر، سرود و نوحه‌های مذهبی می‌نگریست.

پژوهشگران روسی بین قوم‌نگاری زندگی روستایی، گروه‌های اقلیت و کارهای ادبی مطالعات فرهنگ عامه فرق می‌گذاشتند. با وجود اینکه مطالعه فرهنگ عامه در روسیه و اروپای شرقی رواج یافته بود، کارشناسان اروپای غربی، امریکا و آسیا فرهنگ عامه را موضوعی گفتمانی تلقی نمی‌کردند تا اینکه بعد از ترجمه آثار فرهنگ عامه شوکولف همراه با آثار ساخت‌گرایانه ولادیمیر پروپ^۵، مطالعات شخصیت مارک آزادوفسکی^۶ و نقش‌گرایی

-
1. the Russian Empire
 2. Alexander Afanasyev
 3. Yuriy Sokolov
 4. Ruskii fol'klor
 5. Vladimir Propp
 6. Mark Azadovskii

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۱۳ ❖

اجتماعی پیتر بوگاتیرف^۱ به زبان انگلیسی، گفتمانی بودن فرهنگ عامه را به طور گسترده در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ به بحث گذاشتند. (Azadovskii 1974; Bogatyrev 1971; Oinas) (and Soudakoff 1975; Propp 1968; Sokolov 1971)

پس از سقوط اتحاد جماهیر شوروی^۲ در ۱۹۹۱، کارهای مخفی بر روی زبان‌های قومی - ملی از جمله یدیش، بلاروسی، لیتوانیایی، لتونیایی و استونیایی^۳ پدیدار شدند. در این کارها به شعرشناسی قومی، ملی‌گرایی فرهنگی، آوارگی ملت‌ها و هویت فرودستان توجه زیادی شده بود (see Bar-Itzhak 2010; Basanavičius 1993–2004; Gottesman) 2003; Klotilatviešu Folkloras Krātuve 2015; Klotiņš 2002; Veidlinger 2016; Virtanen 2002). در واقع، در طول «انقلاب آوازخوانی»^۴ استونیایی‌ها در دهه ۱۹۸۰، فرهنگ عامه نقش اصلی را ایفا کرد. در آن زمان، تظاهرکنندگان با سردادن شعارهای عامیانه به مبارزه با مقامات شوروی پرداختند و این مبارزات به استقلال آنان در ۱۹۹۱ انجامید. تجدید نظر در باب مجموعه‌های قوم‌نگاشتی عظیم گذشته مانند آنسکی، گسیل به درون مرز اقامت روسی از ۱۹۱۲ تا ۱۹۱۴، مورد توجه ویژه قرار گرفت. این امر در قرن بیست و یکم پرسش‌های بجایی را درباره تلفیق روش‌های قوم‌نگارانه و نظریه‌های هویت اقوام کوچ‌نشین، تحت اصطلاح پوششی «گرایش فرهنگ عامه»^۵ یا مطالعات فرهنگ عامه با محوریت علمی - اجتماعی مطرح کرد. (Veidlinger 2016)

تا اواسط قرن بیستم با جمع‌آوری اسناد مهمی که نشان از پویای گروه‌های سازمان یافته و گروه‌های شهری و صنعتی جدید داشت، نوع مطالب ارائه‌شده تحت عنوان فرهنگ عامه و شیوه‌های مطالعه آن تغییر کرد. کارشناسان آداب و رسوم شهرها و کارخانه‌ها را با مشاهده فرهنگ عامه در قالب بخشی از نوگرایی مطرح کردند و به

-
1. Petr Bogatyrev
 2. the Soviet Union
 3. Yiddish, Belarusian, Lithuanian, Latvian & Estonian
 4. singing revolution
 5. folkloristics

بررسی جایگاه آن در شکل‌گیری هویت درون جوامع پیچیده و متکثر پرداختند. به‌جای کلیدواژه‌های باستان‌شناختی آثار و بقایای بازمانده، تکامل و بدوی یافته، کلیدواژه‌های معاصر و جهت‌گیری‌های فردگرایانه با استناد به عملکرد، بافت و هنر به کار می‌رفتند. آثار گزیده‌ای چون «تجربه شهری و سنت عامه»^۱ (Paredes & Stekert 1971)، «به سوی دیدگاه‌های جدید در فرهنگ عامه»^۲ (Paredes and Bauman 1972)، «فرهنگ عامه: عملکرد و ارتباط»^۳ (Ben-Amos and Goldstein 1975) و «فرهنگ عامه در دنیای جدید»^۴ (Dorson 1978a) مسیر فرهنگ عامه را به سوی جریان‌های جدید و گفتمانی اکنون - محور سوق دادند. با شناسایی سنت‌های نوظهور، کارشناسان فرهنگ عامه، دیگر روال‌های فرهنگی را بقایایی از گذشته در نظر نمی‌گرفتند؛ بلکه با این روال‌ها به مثابه ذخایر سازگاری و خلاقیت زنده برخورد می‌کردند. آنان دیگر به ریشه‌دار بودن گروه‌های مردمی اعتقاد نداشتند و پیوسته، احتمال انزوا و بدویت گروه‌های مردمی را در پی صیانت از سنت‌ها مطرح می‌کردند. در این نگرش، فرهنگ عامه در میان اقشار جامعه آشکار می‌شد و با فقدان تحصیلات یا سواد نوشتن همبستگی نداشت. افزون بر این، با جابه‌جایی‌های بسیاری از مردم جهان، به نظر می‌رسید که کارشناسان فرهنگ عامه درباره سنت‌های سفرکننده و سازگار شونده با بافت‌های جدید و متفاوت، مانند شهرهای جهانی پر ازدحام و سکونت‌گاه‌های حومه شهرها در مدار سفر خود نظریه‌پردازی می‌کنند (see Boström and Öhlander 2015). ضمن اینکه، با پذیرفتن اصل جابه‌جایی سنت‌ها، فرض «اصالت جوهر»^۵ مبنی بر اینکه نژاد شخص در بدو تولد، وضعیت فرهنگی وی را به او تحمیل می‌کند، رد می‌شود. اصالت جوهر، به انتساب خصلت‌ها و صفات کلیشه‌ای به فرد منجر می‌شد. اما کارشناسان فرهنگ عامه

-
1. The Urban Experience & Folk Tradition
 2. Toward New Perspectives in Folklore
 3. Folklore: Performance and Communication
 4. Folklore in the Modern World
 5. essentialist

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۱۵ ❖

به ذکر روش‌هایی پرداختند که نشان می‌داد مردم رمزگذاری فرهنگی در موقعیت‌های مختلف را درک می‌کردند و می‌توانستند به هویت‌های متفاوتی دست یابند و در رویارویی‌های گوناگون زندگی آنها را ابراز کنند. به این ترتیب، هویت و فرهنگ عامه باتوجه به بافت‌های گوناگون، ماهیتی انعطاف‌پذیر داشتند و افراد حتی می‌توانستند با دخل و تصرف خلاقانه در سنت‌ها هویت‌های خود را بسازند. برای این کارشناسان، ثبت رفتار مردم حین کنش، با چنین نحوه‌ی بیانی، نه تنها موارد آشنایی از فرهنگ عامه را در بر می‌گرفت؛ بلکه مدام بر رفتارهای به وجود آورنده این نوع ابراز وجود تأکید می‌کرد. در واقع، برخی رفتارها با قالب‌های متنی مطابقت نداشتند در حالی که به صورت رفتارهای پرتکرار مشاهده می‌شدند و در حین انجام این نوع رفتارهای عامیانه (مانند مسابقه، شوخی، ملاقات و گپ‌و‌گفت) در فرایندهای معینی (که گاه به آنها «رویه» می‌گویند) به طور نمادین، مهم به نظر می‌رسیدند. کارشناسان این فرایندهای معین را دارای پیوندهای فرهنگی می‌دانستند.

علاوه بر این کشف و شهود که فرهنگ عامه درون نهادهای خصوصی شکوفا می‌شود، دیدگاه جدید دیگری نیز پدید آمد که پشتیبانی رسانه از فرهنگ عامه را در جهت بسترسازی برای آن مطرح می‌کرد؛ به جای اینکه نقش رسانه را نابودی روال‌های سنتی فرهنگ عامه بداند. افزایش رسانه‌های جمعی جایگزین انتقال فرهنگ عامه نبود و متعاقب آن، دیدگاه‌های جدید به منظور تبیین مفهوم سنت‌های باواسطه مطرح می‌شدند. دیگر اینکه، گسترش گفتمان نسبیت علمی در فیزیک به ارتقای کاربری‌های فرهنگی منتهی شد با این مضمون که گروه‌ها نسبت به هم برتری ندارند. این مفهوم، برگرفته از داروین‌گرایی^۲ فرهنگی، مبتنی بر مکتب تکامل‌گرایی بوده است. مشاهده‌گران در عمل به ذکر تفاوت‌ها می‌پرداختند و این تفاوت‌ها را در شرایط تاریخی و جغرافیایی خاص تبیین می‌کردند. پیوند تکاملی عامه با دهقانان یا «انسان‌های بدوی»^۳ به نوعی مفهوم‌سازی

1. praxis
2. darwinism
3. primitives

واقع‌گرایانه مبنی بر اینکه هر فردی صاحب فرهنگ عامه است، تغییر یافت. از این منظر، فرهنگ عامه به نوعی یادگیری و شیوه بیان ذاتی نوع بشر تبدیل شد. از لحاظ نظری، این نوع فرایند دانش و شیوه آن در سنت خلاصه می‌شد و چون به فرهنگ عینیت می‌بخشید و آن را به صورت نیرویی وراثتی و ایجاد شده در جریان روزمره زندگی تعریف می‌کرد، اهمیت داشت. استدلال کنش - محور، فرهنگ عامه را فرایندی حیاتی برای مردم به شمار می‌آورد تا بر هویت فردی و اجتماعی آنها، تفاوت‌ها و مرزهایشان دلالت کند. فرهنگ عامه دیگر به گذشته یا مناطق دوردست تعلق نداشت؛ بلکه در تعامل اجتماعی روزمره مدام در میان نخبگان شهری و دهقانان روستایی پدیدار می‌شد. در نتیجه، عوامل پشتیبان ایجاد و جذب روال‌های سنتی و افرادی که در این حوزه احساس مسئولیت می‌کردند، فراخوان مستندسازی و تشریح اسناد را صادر نمودند.

برای اطمینان، کارشناسان فرهنگ عامه همچنان نام گروه‌های اجتماعی سنت‌مدار، مانند گروه مذهبی آمیش^۱ (تصویر ۴)، اعراب بادیه‌نشین^۲ و یهودیان متعصب^۳ را ثبت می‌کردند و بیشتر اوقات، هزینه‌های فرهنگی و اجتماعی این گروه‌ها در برابر تهدید نوگرایی که سبک زندگی آنها را به مخاطره می‌انداخت، برای کارشناسان سؤال ایجاد می‌کرد. این انگیزه که به بنیان زندگی عامه و رویکردهای قوم‌شناختی یا فرهنگی عامه تبدیل شد، می‌توانست به گروه‌هایی که خود را مدیون نوگرایی می‌دانستند، سرایت کند. این گروه‌ها عبارت بودند از: گروه‌های ذی‌نفع و صاحب سبک زندگی نوگرایی مانند گوت‌ها، بت‌پرستان‌نویین، تخته اسکیت بازها، حامیان فرهنگ‌ها،^۴ از جمله نهادها گروه‌های پیشاهنگان پسر، دوازده قدم، اردوگاه‌های تابستانی و گروه‌های نظامی^۵ و فرهنگ شغلی یا اشتراکی مانند پرستاران، وکلا، آتش‌نشانان و محوطه‌های کالج. در سنت، اغلب، انگیزه و راهبردهای مشارکت در مرکز

-
1. the Amish
 2. Bedouins
 3. Hasidim
 4. Goths, neo-Pagans, skateboarders, fan cultures
 5. Boy Scouts, Twelve-Step groups, summer camps, military groups

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۱۷ ❖

تحلیل قرار دارند. چنانچه کانون توجه قوم‌شناختی به‌سوی گروه‌های کوچک متمایل شود، مطالعات فرهنگ عامه نیز تحقیقات را درباره عوامل اجتماعی در پس سنگر جغرافیا و جایگاه اجتماعی آن گروه - نژاد، جنسیت، آداب نزاکت، شغل، سن، معلولیت، نوع بدن یا جهت‌گیری‌های جنسی - توسعه می‌دهند.

تصویر ۴. مرد آمیش بلندمرتبه سوار بر درشکه‌ اسبی در میان عبور و مرور وسایل نقلیه در شهرک لنکستر، پنسیلوانیا،^۱ سال ۲۰۱۴؛ منبع: عکس از سیمون جی. بروئر

راه نشان دادن ارتباط فرهنگ عامه و زندگی روزمره این بود که به ارتباط دانش سنتی و روال آن در سراسر دوره زندگی توجه شود. حتی پیش از تولد کودک، مادر به احتمال زیاد، تعالیم مرسوم را درباره نشانه‌های جنسیت جنین، باورهایی درباره تأثیر خوراکی‌ها بر بدن نوزاد و روش‌های تحریک برای زایمان دریافت خواهد کرد. اعطای نام و تشریفات تولد (که پیش از انجام مناسک مذهبی با «بریدن ریسمان»^۲ آغاز می‌شود)، به طور معمول یکی از نخستین واکنش‌های فرهنگ عامه‌ای به زندگی جدید

1. Lancaster County, Pennsylvania

2. cutting of the cord

است. در دوران کودکی، بازی‌ها، اسباب بازی‌ها، ژست‌ها، فحش‌ها (مانند لقب‌ها)، فنون و اشعار منظوم بیشتر از سنت گرفته می‌شوند و در خدمت القای ارزش‌ها و شکل‌گیری هویت و نیز سرگرمی و مشارکت جوانان به کار می‌روند. در بسیاری از فرهنگ‌ها، دوران نوجوانی با مناسک بلوغ، آداب معاشرت، شوخ طبعی، شیطنت و انتقال افسانه‌ها پیوند می‌خورد در حالی که در دوران جوانی، روابط اجتماعی شکل می‌گیرد و از جوان انتظار می‌رود به جایگاه فردی بالغ و مستقل برسد. ارتباط فرهنگ عامه با دوران جوانی و سالمندی، شاید برداشتی عمومی باشد زیرا این دو دوره، مراحل متغیر و حساس از زندگی هستند که با تفنن و سرگرمی سپری می‌شوند. همچنین، کارشناسان فرهنگ عامه کارکردهای مهم سنت‌ها را در محل کار (روایت، آداب و رسوم، یادگیری دیداری) و شکل‌گیری هویت خانواده از طریق داستان سرایی، تعطیلات، مراسم عقد و عروسی و فنون مشترک در دوران بلوغ جوانی خاطر نشان می‌کنند. دوران پیری، دوره‌ی مرور زندگی است و روایات و عبارات‌های مادی را به منظور آمادگی برای عبور از آخرین مرحله‌ی زندگی شامل می‌شود. از این رو، مراحل زندگی فرهنگ عامه را تا حد طبقات اجتماعی رده‌پایین، بخشی دورافتاده یا نژادزده از جامعه تنزل نمی‌دهند؛ فرهنگ عامه برای همه‌ی افراد از تولد تا مرگ همواره وجود دارد.

ایجاد ارتباط بین دیدگاه‌های علوم اجتماعی و علوم انسانی، مطالعات فرهنگ عامه یا گرایش فرهنگ عامه را به عنوان رشته‌ای آمیخته معرفی می‌کند که به طور معمول، فرهنگ عامه در مرکز توجه آن قرار دارد و به طور بنیادی، به تجربه‌ی انسان می‌پردازد. این گرایش در قرن بیستم همراه با توسعه‌ی مراکز علمی و اجتماعی به رشته‌ای مستقل تبدیل شد (Bronner 1986b; Dorson 1973a; Zumwalt 1988). موزه‌ها، کالج‌ها و دانشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و بایگانی اسناد، جشنواره‌ها و کنسرت‌ها، نهادهای خدمات عمومی و کسب و کارها و بنگاه‌های دولتی، در طول این قرن به مسائل فرهنگ و زندگی عامه می‌پرداختند و در طرح‌های جنجال برانگیز با در نظر گرفتن تدابیر عمومی و اخلاقی مشارکت می‌کردند. در همان حال که این نهادها به گفتمان‌هایی در مفهوم دانش

مبانی فرهنگ عامه (۱): فرهنگ عامه چیست؟ و چرا اهمیت دارد؟ ۲۱۹ ❖

سنتی ورود می‌کردند، مقوله‌های «عامه»^۱ و «دانش»^۲ تا اندازه‌ای به یکدیگر نزدیک شدند که به سختی می‌شد انتظار داشت این دو مفهوم در جهان پسامدرن، یا آن چنان که برخی کارشناسان می‌گفتند، در جهان دارای فرهنگ عامیانه، بتوانند در قالب مفهومی مستقل به بقای خود ادامه دهند. با اعلام قرن بیست و یکم به عنوان عصر دیجیتال، مشکلات جدیدی برای فرضیات فرهنگ عامه از قبیل ارتباط رودررو و ارتباط اجتماعی به وجود آمد. نظریه‌های ارتباط و فلسفه‌های جدید با کلیدواژه‌های هم‌گرایی، آمیختگی و شبکه‌سازی، پدیده‌ی پسا صنعتی فرهنگ، را تحت تأثیر رسانه و نقش بنگاه فردی متحرک در واقعی ساختن خود و اشکال جدیدی از تعلق اجتماعی تبیین می‌کردند (Foster and Tolbert 2015). به هر روی، خوانندگان این کتاب به طور حتم، به ارزش کار برادران گریم، مسببان اصلی تعیین اصطلاحات فرهنگی مهم در جهان و تحلیل سنت‌ها و گویندگان آنها پی خواهند برد. این اصطلاحات و تحلیل‌ها هنوز به همان صورتی که برادران گریم ارائه کرده بودند، در جریان هستند.

با وجود این میراث اندیشمندانه در ذهن، من در کتاب حاضر به کلیدواژه‌ها، مفاهیم و نظریه‌های اصلی مطالعات فرهنگ عامه می‌پردازم. اینها اساس فرایند پژوهش در گرایش فرهنگ عامه هستند: ۱. بیان مسئله یا نظریه ۲. شناسایی و حاشیه‌نویسی ۳. تحلیل و تبیین و ۴. صورت‌بندی مفاهیم ضمنی و کاربردها. این کتاب هم‌زمان راهنمای کار میدانی، راهنمای کتاب‌شناختی و تاریخچه این رشته را شامل می‌شود. اثر پیش رو فهرستی از انواع و اقسام فرهنگ عامه نیست؛ بلکه، مجموعه‌ای از روال‌ها و شباهت‌های نمایانگر رشته پیوسته سنت با پدیده‌ای به نام «عامه» را در آن گنجانده‌ام. هدف من در این کتاب، بررسی چگونگی و چرایی کار پژوهشگرانی است که مفهوم و کاربردهای فرهنگ عامه را به عنوان منبعی مؤثر در زندگی افراد، گروه‌ها و ملت‌ها ریشه‌یابی می‌کنند. با بهره‌گیری از مثال‌های روشن‌گرانه از پژوهش‌های خودم و مطالعات

1 folk

2 lore

❖ ۲۲۰ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

قابل ملاحظه میراث اندیشمندان گرایش فرهنگ عامه، رویکردم به لحاظ روش شناختی، شرح مفاهیم علمی اصلی در مطالعات فرهنگ عامه است. نویسنده خوانندگان را به شناختن این موضوع دعوت می‌کند و امیدوار است که آنان را با ورود «به این حوزه» تشویق کند.

فرهنگ
مردم
ایران

شماره ۷۴ پاییز ۱۴۰۲